

Bölüm 11

BİLİMSEL SOSYALİZMİN GELİŞİMİNDE DÜŞÜNSEL KAYNAKLARIN KURAMSAL ÇÖZÜMLEMESİ

R. Berker BANK

Giriş

Sanayi devrimi ile kapitalist üretim düzeni sosyalist ve komünist akımların tohumlarını atıp, kendileriyle birlikte gelişmişti. Benzer bir biçimde burjuvazinin ideolojisi olan liberal düşünce de sosyalist dönüşümün nüvelerini başlangıçtan beri içinde barındırıyordu. 17. yüzyılda birinci sanayi devrimiyle kömürün kullanımının yaygınlık kazanması yeni kurulan demir yollarıyla ticaretin gelişmesine ve üretimin artmasına ivme kazandırmıştı. 18. yüzyıla gelindiğinde ise üretim sürecine kömür ve demirin yanına çeliğin de dâhil edilmesi işletmelerin daha da büyümesine yol açtı. Üretim sürecinde yaşanan bu değişim zamanla iki sosyal sınıfı karşı karşıya getirir: burjuvazi ve proletarya. Bu dönemde işçilerin yaşam koşulları o kadar zordur ki; rekabet koşulları altında mevcut üretimi artırmak isteyen burjuvazi işçileri kötü yaşam koşulları altında uzun saatler boyunca çalışmak zorunda bırakır. Bu çalışma koşulları çoğu zaman çalışan kesimlerin ölümüyle sonuçlanır. İşçilerin içinde bulunduğu bu kötü yaşam koşullarını düzeltmek isteyen düşünürler yok değildi. Jean Jacque Rousseau toplumsal idealizmi yeniden canlandırmış, Mably fizyokratların fikirlerine karşı çıkmış, William Godwin sosyalist yararlılığı öne çıkarmıştı. 19. yüzyıla gelindiğinde Charles Fourier'ın dernekçi sosyalizmi; Robert Owen, Saint Simon, ve Proudhon'nun özel mülkiyete ilişkin ortaya koyduğu çalışmaları içinde buldukları dönemin sorunlarını anlamaya ve bu sorunların çalışan sınıfların ihtiyaçlarına cevap verecek doğrultuda çözmeye yönelik girişimlerdi.

Marx, birçok çağdaşı gibi, yaşadığı dönemin sorunlarıyla ilgilenmiş; fakat onlardan farklı olarak sadece mevcut durumu yorumlamakla yetinmeyip, aynı zamanda nasıl değiştirileceğini de ortaya koymuştur. Marx, mevcut sorunların çözümlerini ahlaki normlara dayandırarak değil, kuramsal çözümlerini somut koşulların somut tahliline dayandırarak açıklamaya yönelmiştir. Marx, kârın kaynağının işçi sınıfının sömürsüne dayandığını iddia etmiş ve bunu geliştirdiği artı değer (*plus value*) kavramı üzerinden ispatlamaya çalışmıştır.

Marx ve Engels, kendilerine kadarki düşünsel birikimin gelişmesini eleştirel bir süzgeçten geçirdikten sonra, toplumda devrimi amaçlayan bir duruş meydana getirdiler ve proletaryanın bilimsel dünya görüşünü yarattılar. Klasik Alman felsefesinden, tarihi materyalizm ile diyalektik materyalizm felsefesini geliştirdiler. Feurbach materyalizmini metafizikten arındırdıktan sonra, toplumun gelişme öğretisi olan diyalektik ile materyalizm arasında bağlantı kurdular. Hegel'in diyalektik düşünce-

larını eker. Böylece, kapitalist sömürü kendi yenileyerek fakat realitesini muhafaza ederek sürdürecektir (Wood, 2017: 141-158, 387-414).

George Sabine (2000:254) ile Karl Popper (2000:79), Marx'ın işçi sınıfının zamanla daha da yoksul bir duruma düşeceği öngörüsünün yanlış olduğunu iddia etmişlerdir. Sanayi toplumundaki işçilerin refah seviyelerinin azalacağını ve orta sınıfın da ücretli proletaryaya dönüşeceği öngörüsünün doğru olmayıp; Marx'ın beyaz yakalılar dediği bu kesimin sayısının her geçen gün daha da arttığını söyleyerek iddialarını temellendirmeye çalışmışlardır.

Sonuç

İnsanlık ilkçağlardan başlayarak sömürüye karşı, dönemin sınırlı olanakları içinde de olsa, aktif bir mücadele içerisinde olmuşlardır. Max Beer'in (1968), *Sosyalizm ve Sosyal Mücadeleler tarihi* adlı yapıtında ortaya koyduğu üzere, İsparta'da komünizm mücadelesi, Atina'da geliştirilen Komünist teoriler ve Roma'daki sınıf mücadeleleri, o dönemin koşullarına bağlı hak arayışının tipik örnekleri oluşturur. İnsanlığın bu onurlu mücadelesi, Hıristiyanlığın ilk dönemindeki o eşitlikçi anlayışa dayalı olarak, Ortaçağda da kendisini göstermiştir. Bu nedenle de, ilkçağda kölelerin, ortaçağda köylülerin verdikleri mücadeleler, genel anlamda, sınıf mücadelelerinin önemli bir parçasıdır.

Sanayi devriminin gelişmesiyle birlikte ortaya çıkan yeni sosyo-ekonomik yapının yarattığı olumsuz etkiler işçi sınıfı üzerinde yaygınlaşır. İşçi sınıfının içinde bulunduğu bu kötü koşulları ortadan kaldırmaya yönelik birçok düşünür vardır; ancak ortaya konulan teorik çözümler mevcut durumu işçi sınıfının lehine çözmek bir yana daha da kötüleşmesine neden olur.

Marx, çağdaşlarından farklı olarak sadece mevcut durumu yorumlamamış aynı zamanda nasıl değiştirileceğini de göstermiştir. Marx, klasik ekonomistlerden farklı olarak, kapitalizmin görünüşüyle değil, onun realitesiyle ilgilenmiştir. Bu onu çok daha derin bir sorunsalın içerisine çekerek, kapitalizmin mülkiyet ilişkilerinin ücretli emekçi üzerinde yarattığı sömürüyü, yine kendi ortaya koyduğu, değer teorileri kapsamı içerisinde çözüm aramıştır. *Kapital*'in son bölümlerine doğru Marx'ın, kapitalizmin üretim ilişkileri sürecinde her geçen gün işçi sınıfının mülksüzleştirilmesine ve emekçiler tarafından yaratılan değer küçük bir azınlığın elinde toplanmasına neden olduğunu, bunun da proletaryanın tarihsel bir görevi olan devrimi gerçekleştirme yönündeki bilincini geliştirmekte olduğuna işaret etmiştir. Marx'ın ortaya koyduğu düşünceler bugün dahi önemini korumakta ve insanlığın bugün karşılaştığı sorunları çözmek için alternatif bir dünya görüşü olma özelliğini korumaktadır.

Kaynakça

- Ağaoğulları, M. A. (2006), *Ulus Devlet Halkın Egemenliği*, İstanbul: İletişim Yayınları.
Beer, M. (1968), *Sosyalizm ve Sosyal Mücadelelerin Genel Tarihi*. Çev. Galip Üstün Ankara: Can Yayınları.
Bensussan, G., Georges Labica (2017), *Marksizm Sözlüğü*, Çev. V. Yalçıntoklu, İstanbul: Yordam Yayınları.
Bouver, M. (1974), *Ekonomi Sözlüğü*. Çev. B.Are, İ.Yaşar, İstanbul: Sosyal Yayınları.

Sosyal Bilimler İnsan ve Toplum

- Bottigelli, E. (1997), *Bilimsel Sosyalizmin Doğuşu*, Çev. K. Somer, Ankara: Bilim ve Sosyalizm Yayınları.
- D'Amato, P. (2014), *Marksizmin Anlamı*, Çev. A.E. Pilgir, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Denis, H. (1997), *Ekonomik Doktrinler Tarihi*, Çev. A. Tokatlı, C. 1, Ankara: Sosyal Yayınları.
- Denis, H. (1997), *Ekonomik Doktrinler Tarihi*, Çev. A. Tokatlı, C. 2, Ankara: Sosyal Yayınları.
- Engels, F. (1998), *Ütopik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm*, Çev. Y. Sabuncu, Ankara: Sol Yayınları.
- Eley, G. (2008), *Demokrasiyi Kurmak, Avrupa Solunun Tarihi 1850-2000*, Çev. A.Y.Güney, İstanbul: Döner Yayınları.
- Gouverneur, J. (1999), *Kapitalist Ekonominin Temelleri*, Çev. F. Başkaya, Ankara: İletişim Yayınları.
- Lenin, V. İ. (1993), *Ne Yapmalı*, Çev. İ. Yarkın, İstanbul: İnter Yayınları.
- Lenin, V. İ. (1994), *Devlet ve İhtilal*, Çev. K. Somer, Ankara: Bilim ve Sosyalizm Yayınları.
- Lenin, V. İ. (1995), *Karl Marx ve Doktrini*, Çev. Ş. Yalçın, İstanbul: Bilim ve Sosyalizm Yayınları.
- Marx, K. (1978a), *Komünist Manifesto*, Çev. M. Erdost, Ankara: Sol Yayınları.
- Marx, K. (1979), *Kapital C.1*, Çev. A. Bilgi, Ankara: Sol Yayınları.
- Marx, K. (1978), *1844 Elyazmaları*, Çev. K. Somer, Ankara: Sol Yayınları.
- Marx, K. (1977), *Ücretli Emek ve Sermaye*, Çev. S. Belli, Ankara: Sol Yayınları.
- Marx, K. (1996), *Fransa'da Sınıf Savaşları*, Çev. S. Belli, Ankara: Sol Yayınları.
- Marx, K., Friedrich Engels (2017), *Gotha ve Erfurt Programları Üzerine*, Çev. E. Özalp, İstanbul: Yordam Yayınları.
- Nikitin, P. (1977), *Ekonomi Politik*, Çev. H. Konur, Ankara: Sol Yayınları.
- Oral, S. (1994), *Siyasal Düşünceler Tarihi*, Ankara: İmge kitapevi.
- Popper, K. (2000), *Açık Toplum ve Düşmanları*, Çev. M. Tuncay, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Proudhon, P. J. (1998), *Mülkiyet Nedir*, Çev. V. Gülşen, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Rockmore, T. (2014), *Marksizmden Sonra Marx*, Çev. H. Türker, Ayrıntı: İstanbul Yayınları.
- Sabine, G. (2000), *Yakınçağ Siyasal Düşünceler Tarihi*, Çev. Ö. Ozankaya, İstanbul: Cem Yayınları.
- Schechter, D. (2007), *Marx'tan Bugüne Solun Tarihi*, Çev. S. Torlak, K. Özdil, Ankara: Dipnot Yayınları.
- Şenel, A. (1998), *Siyasal Düşünceler Tarihi*, Ankara: İmaj Yayınları.
- Tannenbaum, D. G. (2017), *Siyasal Düşünce Tarihi*, Çev. Özgüç Orhan, Ankara:BB101 Yayınları.
- Talas, C. (1999), *Ekonomik Sistemler*, Ankara: İmge Yayınları.
- Tunçay, M. (1977), *Siyasal Düşünceler Tarihi*, C. 3, Ankara: Teori Yayınları.
- Thilly, F. (1995), *Felsefe Tarihi*, Çev. İbrahim Şenel, Ankara: Sistem Yayıncılık.
- Wood, A.W. (2017), *Karl Marx*, Çev. D. Yücel, B. Aydın, İstanbul: İletişim Yayınları.